

Als het gemakkelijk is... dan hoef je het niet moeilijk te maken

Door Gérard Zeegers

“Missionarissen, dat zijn voor mij kampioenen in extreem moeilijke missies.” Carl Oomens (België, 1965) was tussen 1988 en 2008 werkzaam in het onderwijs in Bolivia en Ecuador. Hij werkte er voor verschillende Belgische ngo's (non gouvernementele organisaties). De ijver en bevlogenheid van de missionarissen die hij er ontmoette, vormen voor Oomens nog steeds een onuitputtelijke inspiratiebron.

Over leren en overleven

Kort nadat Oomens zijn studie filosofie in 1988 succesvol had afgerond, vertrok hij naar Bolivia. Het avontuur trok en de jonge Carl wilde per se niet in militaire dienst. Om de dienstplicht te ontlopen, solliciteerde hij bij de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en technische Bijstand (VVOB) voor een maatschappelijke stage. Hij kon als vrijwilliger aan de slag in Huanuni op het Boliviaanse platteland. Oomens schroomde niet en vertrok naar Latijns Amerika. Hij ondersteunde in Huanuni jongeren en had veel contact met scholen in achterstandssituaties. “Een school in Huanuni was een lemen gebouw met nauwelijks daglicht. Bij gebrek aan elektriciteit was het binnen donker, er waren geen banken en de leerkrachten die wel kwamen opdagen, bezochten de school om er hun roes uit te slapen. De plaatselijke missionarissen trachtten geduldig het onderwijskundige niveau en het perspectief van alle leerlingen te vergroten.”

Zonder zich ook maar een keer negatief te uiten, haalt Oomens herinneringen op aan het pionierswerk dat hij in Latijns Amerika verzette. “In 1990 verhuisde ik naar Rodeo Adentro, een klein dorp met 52 families. In het lokale opleidingscentrum verzorgde ik de lessen voor leerlingen van 14 tot 20 jaar. Eigenlijk verzorgde ik er een versnelde basisschoolopleiding, met veel aandacht voor lezen en schrijven. Het niveau van deze jongvolwassenen was erg laag. Omdat zij zelf geen of beroerd basisonderwijs hadden “genoten”, ontbrak het hen aan de benodigde basiskennis. Ik maakte zelf de leermiddelen, omdat er niets was. Het onderwijs was volledig leerstofgestuurd en had geen enkele overeenkomst met het EGO. Ik trachtte het schooljaar zoveel mogelijk af te stemmen op de agrarische cycli.

Zo werd er tussen Allerheiligen en Carnaval geen les gegeven omdat de leerlingen in die periode op het land moesten zaaien en oogsten. Zij deden hun studie er bij. In de herfst en winter was er geen werk op het land en dan kon ik hen mooi leren lezen en schrijven. We werkten zo'n zes tot zeven uur per dag en wisselden de alfabetiseringslessen af met praktijklessen timmeren voor de jongens en kleding maken voor de meisjes. Veel kinderen droomden ervan om eens naar de grote stad te verhuizen en er een bestaan op te bouwen als “carpintero” of als “modista”. Helaas lukte dat bijna niemand, want de stad was al vergeven van de timmerlui en naaisters. Het doel van de opleiding was duidelijk. Wij wilden van deze parttimerstudenten graag deskundige leraren maken. De studenten zelf daarentegen bezochten de opleiding vooral om meer kennis te verwerven over met name landbouwtechniek, zodat ze als boer een beter bestaan konden opbouwen. Logisch, vanuit hun perspectief. Het was er hard werken, maar over de opbrengst mag ik niet ontevreden zijn. Als we het hebben over het dorpje Rodeo Adentro, dan moet je je kunnen verplaatsen in de omstandigheden van arme boeren in een klein dorpje hoog in de Andes, in een van de meest afgelegen gebieden van Bolivia. We hebben in dit onherbergzame gebied, vanwege de kou en de mist de ‘zone de la Siberia’ genoemd, een begin gemaakt. Er is nu een goede basisschool en een goede school voor voortgezet onderwijs. Verschillende van de jongens die we daar hebben opgeleid zijn nu leerkracht op de scholen in de regio. Eén ervan is zelfs directeur geworden. In Rodeo Adentro is elektriciteit en waterleiding aangelegd. Dat was er tien jaar geleden nog niet.”

Loja, de meest zuidelijke provincie van Ecuador, gelegen op de grens met Peru, kan omschreven worden als een echte landbouwprovincie. Bijna 50 procent van de bevolking is er werkzaam in de landbouwsector (primaire sector). Er zijn in deze provincie 36 landbouwtechnische onderwijsinstituten. Het landbouwtechnische onderwijs is voor veel jongeren de enige mogelijkheid om onderwijs te genieten. De pedagogische kwaliteit van het onderwijs is ronduit zwak. Er is onvoldoende geschoold personeel. Het zijn vaak landbouwingenieurs en veeartsen die lesgeven zonder daarvoor extra scholing te hebben gevolgd. Bestaande landbouwprocedures worden uitgelegd zonder ze in de praktijk toe te passen en er is nauwelijks de mogelijkheid tot inspraak en participatie van de leerlingen.

Analfabeten die lesgeven

In 1997 verhuisde Oomens met zijn gezin naar Ecuador. Daar wachtte hem in Comarapa een nieuwe uitdaging. Comarapa was een stadje met 3000 inwoners. Er waren drie basisscholen en een school voor voortgezet onderwijs. Om de stad heen lagen verschillende kleine dorpen en gehuchten. “Ik kan de scholen in de bergdorpjes het best omschrijven als strafkampen waar analfabeten lesgeven.” Ook hier ontmoette Oomens bevlogen missionarissen. “De broeders Marisca nodigden de “leerkrachten” elk weekeinde uit om naar Comarapa te komen voor bijscholing.

De leerkrachten gingen, want aan het einde van de cursus wachtte hen een diploma en een diploma stond garant voor meer inkomen.”

Het verhaal van Don José

Don José Rojas werkte als tuinman op de school voor voortgezet onderwijs van Comarapa. Hij was er verantwoordelijk voor de kweektuin van planten en bomen. Eén van de speerpunten van de school was het ecologisch bewustzijn van de leerlingen te verhogen. Don José was niet meer de jongste. Hij had nooit lesgegeven en de directeur besloot hem naar Samaipata te sturen voor bijscholing. In Samaipata woonde een Japanner die op holistische wijze een kweektuin voor planten en groenten onderhield. Onderweg naar Samaipata kreeg Don José het aan de stok met een medereiziger. Helemaal buiten zichzelf van woede kwam hij bij zijn Japanse collega aan. Hij deed ziedend zijn verhaal aan de Japanner. Deze verbood hem daarop ook maar één enkel plantje aan te raken. De eerste les duurzaam omgaan met de natuur die Don José kreeg, zou hij niet snel vergeten:

“Dit moment van overplanten is een zeer kritisch moment. De plantjes worden met zorg uit de grond gehaald, enkele wortelscheutjes worden voorzichtig verwijderd en dan worden ze in andere grond gepoot. Hoe kan je ooit alle positieve energie overbrengen die deze planten nodig hebben, als je zo opgewonden bent? Ondanks al je technische perfectie kan je de plantjes enkel schade toebrengen als je geïrriteerd bent”.

De eerste nascholingsdag van Don José werd voor hem een heel bijzondere: hij zat de hele dag op de bank, keek toe en werd pas toegelaten tot de tuinen toen hij rustig was.

Bij de konijnen af

Enkele jaren later, in 2002, Oomens was inmiddels aangesteld op een lerarenopleiding in Loja (120.000 inwoners), maakte hij kennis met het E.G.O. "Ik heb altijd veel gelezen en had behoefte aan goede vakliteratuur. Ik las in die tijd veel over vraaggestuurd en competentiegericht werken. Al mijn kennis kwam uit boeken. Ludo Heylen (directeur internationalisering van het CEGO) begeleidde ons in die tijd. Hij sprak niet over ErvaringsGericht Onderwijs. Hij keek, zag wat er gebeurde en liet ons vastlopen. Vervolgens liet hij ons gericht kijken naar het primaire proces. Hij vroeg ons of onze studenten wel betrokken waren. Ik had daar nog nooit van gehoord. Hij vroeg of we de studenten niet enkele activiteiten konden aanbieden, of we de lesstof misschien konden linken aan de werkelijkheid, hij sprak over sfeer en relatie. Toen vielen voor mij alle stukjes op hun plaats. Sindsdien is er veel veranderd. Als ik nu ergens binnen kom, wil ik zien of er activiteit en energie is."

Oomens werd gegrepen door het concept ErvaringsGericht Onderwijs en besloot, samen met zijn collega's, onmiddellijk om het bestaande curriculum te herschrijven. Betrokkenheid werd het nieuwe uitgangspunt. Oomens wist de concrete vertaalslag vlot te maken. "Door tuinen en akkers aan te leggen en de gewassen nauwgezet te volgen, maakten we ons onderwijs werkelijkheidsnabij. We kweekten aardappelen en mais en fokten kippen en konijnen. De betrokkenheid was groot, net als de bedreigingen. In de weekeinden sliepen de studenten om beurten bij de kippen en de konijnen om te voorkomen dat ze werden gestolen.

Toen het mis ging met de konijnen, lieten de studenten zien dat zij ook over veerkracht beschikten. Er brak een ziekte uit onder de konijnen en dus werd de docent van de module konijnenkweek er bij gehaald. De man had weliswaar diverse boeken gepubliceerd over konijnen, maar hij ondernam geen actie. Als het namelijk mis zou gaan en hij zou onverhoopt niet

voor een snelle genezing kunnen zorgen, dan zou dat slecht kunnen zijn voor zijn imago. Uit angst voor gezichtsverlies trok hij zich terug. De studenten accepteerden dit niet en rapporteerden het aan de rector. De docent werd ontslagen en een bekwame nieuwe collega werd aangesteld."

Van filosoof tot missionaris

Diverse van Oomens' collega's zijn inmiddels ook "bekeerd" tot het concept ErvaringsGericht Onderwijs. Dat is bijna revolutionair te noemen, zeker als je bedenkt dat docenten in Ecuador vaak nog ex cathedra werken. Zij beschouwen zichzelf nog vaak als de (enige) eigenaar van kennis en dragen die op belerende toon over.

Paulina Fernández (35 jaar), docent aan de lerarenopleiding UNL in Loja, Ecuador, mailt Oomens over haar ervaringen. Zij schreef hem onder anderen: "ErvaringsGericht Onderwijs is van groot belang. Het gaat om een andere vorm van onderwijzen en leren, maar niet enkel dat. ErvaringsGericht Onderwijs gaat veel verder. ErvaringsGericht Onderwijs bereidt je voor op het leven. Mijn visie op onderwijs is volledig veranderd. Ik vind dat ons land het traditionele model van onderwijs zou moeten vervangen worden door het ErvaringsGerichte model. Ik zie dat onze studenten zijn voorbereid om verantwoordelijkheden op te nemen en zij gaan ervoor, terwijl anderen angst hebben om fouten te begaan."

Een andere oud-collega van Oomens werd ook geraakt door het concept. "De nieuwe methoden die ik heb beleefd, hebben mij bevrijd. Ik heb mijn mentale schema's achtergelaten en mijn grenzen verlegd. Ik wil nu meer weten voor mezelf, en dus ook voor anderen. Ik word als het ware gedwongen om meer te onderzoeken, te begrijpen en te creëren want zo werd ik gevormd: onderzoeken en debatteren, meningen formuleren en oplossingen voorstellen (probleem gestuurd onderwijs). Dit gaf me zekerheid. Dit is wat men bij een

student bereikt wanneer men werkt met ErvaringsGerichte methoden”, aldus Luís Viteri (28 jaar). Luis behoort tot de eerste groep afgestudeerden van de lerarenopleiding nieuwe stijl. Hij studeerde af in 2006.

Leren van rotte aardappelen

Oomens keerde in 2008 terug naar België en werkt nu voor het CEGO. Hij maakt de balans op: “Als ik nu terugkijk dan zie ik een positieve ontwikkeling. Het betreft echter nog vaak individuele docenten die het concept omarmen en uitwerken. Het is nog niet verankerd in de weerbarstige onderwijsstructuur van Ecuador. Dat moet zo doorgaan. Als er meer studenten en docenten komen die het E.G.O.-concept te pakken krijgen, dan is het niet meer te stoppen.” Oomens sluit af met een laatste anekdote over zijn periode in Loja: “Op enig moment kregen we van de opleiding een nieuw terrein toegewezen voor de aardappelteelt. Wij, de docenten en de studenten, waren unaniem van mening dat het toegewezen terrein niet geschikt was voor het telen van aardappelen. Samen met de andere docenten besloot ik de studenten toch op de ongeschikte akker aan het werk te zetten. We hadden immers niets te kiezen. Wij zagen in de ontstane situatie een uitdaging en richtten ons daar op; als de oogst mislukt, wordt er ook geleerd! We werden op onze wenken bediend, want de oogst mislukte volledig, waarop de studenten boos uitriepen: “Wij zijn hier niet gekomen om te leren hoe we aardappelen moeten laten rotten.” Een van deze studenten is er nu docent. Hij heeft geleerd dat slecht onderwijs uiteindelijk toch een positieve opbrengst kan hebben. Voor mij geldt steeds: “Als het gemakkelijk is dan hoeft het niet moeilijk te maken!”

Kiezen voor E.G.O. is, zoals Ferre Laevers stelt in “ErvaringsGericht werken in het basisonderwijs”, een morele keuze en zeker niet vrij van een expliciete visie op waarden, of “het goede”. In een context van ontwikkelingssamenwerking, waarin een westerse onderwijsvisie wordt geïmplementeerd in een vreemde onderwijscontext, valt deze keuze nog zwaarder. E.G.O. gaat immers radicaal in tegen de onderwijsprincipes die gehanteerd worden in het Latijns Amerikaanse onderwijs.

Gérard Zeegers
Directeur obs de Bonckert
Redactielid Egoscoop
jakzee@hetnet.nl